

UDK 811.163.42'367.625.1

Izvorni znanstveni članak

Rukopis primljen 14. VI. 2006.

Prihvaćen za tisak 24. X. 2006.

Ivana Oraić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
ioraic@ihj.hr

PRIJELAZNI GLAGOLI S CILJNOM USMJERENOŠĆU

U radu se na temelju usporedbe s glagolima kretanja analiziraju prijelazni glagoli s kojima se povezuje prilog *kamo* te se pokušava obrazložiti zašto uz te glagole, kao i uz glagole kretanja, u pitanjima dolazi upravo taj prilog, a ne prilog *gdje*.

1.

Glagoli su kretanja posebna skupina glagola. Ovisno o tome što se želi izraziti, mogu odgovarati na pitanja *odakle?*, *dokle?*, *kamo?*, *kuda?*. U ovom radu posebno ćemo se pozabaviti onim značenjem koje se izražava nekim glagolom kretanja kada on odgovara na pitanje *kamo?*, a to je značenje „svršetka radnje, završne točke, cilja kretanja...” (Jurčević 1997:49). Većina govornika hrvatskoga jezika često zamjenjuje prilog *kamo* prilogom *gdje*, kojemu je značenje neko mjesto, odnosno „prostorni okvir vršenja radnje” (Jurčević 1997:49). U razgovornome jeziku ta je pojava skoro postala pravilo.

Osim glagola kretanja postoji određeni broj glagola koji također odgovaraju na pitanje *kamo?*, premda mnogi govornici hrvatskoga jezika te glagole, kao i glagole kretanja, povezuju s prilogom *gdje*. Cilj je ovoga rada uočiti u kojim se značenjskim skupinama nalaze glagoli koji nisu glagoli kretanja, a mogu odgovarati na pitanje *kamo?* i obrazložiti zašto se upravo uz njih pojavljuje pitanje *kamo?*, a ne pitanje *gdje?*.

U jezičnim su priručnicima mjesni prilozii *kamo* i *gdje* definirani na sljedeći način. U *Hrvatskome jezičnom savjetniku* za mjesne priloge *kamo* i *gdje* stoji sljedeće:

kāmo prilog označuje cilj kretanja ▪ Gdje putuješ; ideš? → Kamo putuješ, ideš?¹

gdjē ne dolazi uz glagole kretanja: ~ ideš? → Kamo ideš?; iza sebe u odgovoru traži lokativ: Gdje si bio? U Zadru; za cilj kretanja → kamo².

U Raguževoj Gramatici definicije su sljedeće:

„Načelno, tri osnovna priloga (*kamo*, *kuda*, *gdje*) odgovaraju trima značenjima:

- cilju kretanja: *Kamo idete/putujete?*
- smjeru, pravcu kretanja: *Kuda idete?*
- mjestu (ograničenome ili u mirovanju): *Gdje radite?*

Prema tome se kriteriju po jezičnoj normi traži da uz glagole kretanja kojima se određuje cilj treba stajati prilog *kamo* (i prilozi koji mu odgovaraju ili su izvedeni od njega), npr.:

Idem *tamo kamo* ste me uputili.

Bio je *ondje kamo* nitko prije nije išao. (...)

Za mjesto radnje (koje se ne napušta pri kretanju; dakle, kad se ostaje u granicama označenoga mjesta, bez obzira na kretanje) ima poseban prilog – *gdje* (i njegove izvedenice):

Gdje su sada?” (Raguž 1997:269–270).

2.

Sintaksa Radoslava Katičića³ poslužila je u ovome radu kao izvor za imenovanje određenih skupina glagola. Naime, u poglavlju pod nazivom *Objekt* navedene su skupine prijelaznih glagola koje se značenjski razlikuju. U nekoliko se skupina takvih glagola nalaze glagoli koji odgovaraju na pitanje *kamo?*⁴ Evo skupinā glagola uz koje može stajati prilog *kamo*: 1. „Prelazni su i neki glagoli koji izriču tvorno ili duševno zahvaćanje kakva predmeta koji se pritom ne mijenja” (Katičić 1986:86). Za naše razmatranje interesantni su glagoli tipa

¹ Definicija iz *Hrvatskoga jezičnog savjetnika*, str. 686.

² Definicija iz *Hrvatskoga jezičnog savjetnika*, str. 548.

³ V. Katičić 1986:86–88.

⁴ Naravno, neće biti navedene sve skupine i svi glagoli koje povežujemo s mjesnim prilogom *kamo*, već samo oni najuočljiviji primjeri. Uz te će se primjere dodati još neki glagoli koji nisu navedeni u Sintaksi, ali bi se mogli svrstati u odgovarajuće skupine kao dodatak glagolima koji se ovdje obrađuju, dakle onima koji odgovaraju na pitanje *kamo?*

udariti (za ovaj je rad relevantno značenje: *zadati udarac kome; lupiti, mlatnuti*) (Rječnik hrvatskoga jezika⁵ 2000:1291), *bosti* (u značenju: *bušiti, probadati ili pritiskati nečim šiljatim*) (Rhj 2000:94), *vabiti, poljubiti...* Tima bi se mogli dodati i glagoli tipa *mamiti, uvrstiti*. Navest ćemo nekoliko primjera tih glagola u rečenicama:

A kako je ustao, tako se i presavio u pasu, kao da ga je tko udario u pleksus. (P. Pavličić)

Na našem je tavanu bila sobica, u kojoj je neko vrijeme stajalo koješta, što me u nju mamilo. (V. Nazor).

2. „Prelazni su i neki glagoli koji izriču radnju kojom se kakav predmet pomiče u prostoru” (Katičić 1986:87). Takvi su: *spustiti* (za ovaj je rad relevantno značenje: *premjestiti s višega položaja na niži*) (Rhj 2000:1167), *gurnuti, metnuti, staviti* (u značenju: *metnuti, položiti, uvući*) (Rhj 2000:1176), *slagati* (u značenju: *stavljati predmete jedne uz druge ili jedne na druge određenim redom*) (Rhj 2000:1139), *usipati, slati, tjerati* (značenje: *tjerajući udaljavati od sebe, izbacivati*) (Rhj 2000:1258), *nositi* (u značenju: *noseći predavati, uručivati*) (Rhj 2000:705), *voziti* (ovdje je relevantno značenje: *vozeći prevoziti, prenositi prijevoznim sredstvom*) (Rhj 2000:1366). Tim bi se glagolima još mogli dodati: *baciti* (u značenju: *odložiti, spremiti; istjerati, otpustiti; staviti*) (Rhj 2000:49), *donijeti, odnijeti, dovesti* (u značenju: 1. *vodeći doći s kim; 2. vozeći dopremiti*) (Rhj 2000:208), *odvesti* (u značenju: 1. *vodeći povesti sa sobom, dovesti kamo; 2. vozeći prevesti, otpremiti*) (Rhj 2000:739), *odložiti, trpati, spremiti* (u značenju: *staviti u neki prostor da stoji, da se čuva; pohraniti*) (Rhj 2000:1166), *smjestiti* (*postaviti što na neko mjesto*) (Rhj 2003:1150), *voditi* (u značenju: *uzeti, primiti koga ili što i s njim ići prema određenom mjestu*) (Rhj 2003:1363).

Primjeri tih glagola u rečenicama jesu:

Nato sam otišao k vratima, zaključao ih i ključ s ironičnim podsmijehom spremio u džep svog prsluka. (U. Donadini)

...jer Cintek je već ustao i glasno budio djevojke. Jednu je tjerao u staju, da ide podojiti krave... (Ks. Š. Đalski)

3. „Prelazni su i neki glagoli koji izriču radnju kojom se mijenja kretanje kakva predmeta” (Katičić 1986:88). Za naše razmatranje interesantni su glagoli tipa *usmjeriti*. Tom bi se glagolu još mogao dodati glagol *uputiti* (*pokazati, reći komu put kojim će doći na odredište*) (Rhj 2000:1314).

⁵ Iz praktičnih ćemo razloga taj rječnik dalje zvati Rhj.

Navest ćemo primjer rečenice s glagolom *uputiti*:

*Istom što se podčastnik vojnički obrati, da **uputi** Gaju u njeku kuću, ako želi s Petrom biti...* (M. Kraljević).

3.

Na temelju usporedbe glagola kretanja i gore spomenutih glagola mogu se uočiti određene značajke. Milena Žic-Fuchs u svojoj knjizi *Znanje o jeziku i znanje o svijetu* o glagolima kretanja kaže sljedeće: „U najvećem broju slučajeva termin nije popraćen definicijom samog pojma i stoga ne postoji neki osnovni kriterij koji bi mogao poslužiti kao polazište za određivanje glagola koji ulaze u jednu takvu značenjsku skupinu. Ipak, u nekoliko studija koje se bave glagolima kretanja daju se definicije, ... Ikegami je dao najopsežniji prikaz glagola kretanja u engleskom jeziku i definira ih ovako (1970:87): ‚Verbs of motion are understood in this paper as those verbs which refer to changes in locus.‘” (Žic-Fuchs 1991:15). Značenje je glagola kretanja promjena mjesta s određenim ciljem kretanja, odmicanje od nečega ili primicanje k nečemu, ulaženje ili izlaženje, ... Ti glagoli impliciraju neki put. Cilj kretanja kao jedna od osnovnih značenjskih odrednica tih glagola utječe na obvezatnost pojavljivanja mjesnoga priloga *kamo* u pitanjima. U rečenicama u kojima se javljaju glagoli kretanja subjekt mijenja svoj položaj. On je pokretač radnje, ali ujedno i entitet koji se kreće (Žic-Fuchs 1991:98). Većinom su glagoli kretanja neprijelazni. „... a kod glagola kretanja aktivnost se svodi na kretanje vršitelja, za koje u načelu nije potreban nikakav predmet” (Silić – Pranjković 2005:302).

Međutim, Milena Žic-Fuchs u svojoj knjizi navodi da Nida⁶ u svojim istraživanjima dolazi do zaključka da neki glagoli kretanja mogu biti i prijelazni i neprijelazni, ali tu činjenicu odbacuje i smatra je nebitnom. Na primjeru glagola *walk* Žic-Fuchs objašnjava o kakvoj je prijelaznosti, odnosno tranzitivnosti riječ. U svijet glagola kretanja Žic-Fuchs unosi „tri različita moguća sintaktička okruženja glagola ‚walk‘, to jest tipičnost sintagmatskih određenja izraženih pojmovima intrazitivnost (skupina I), pseudotranzitivnost (skupina II) i tranzitivnost (skupina III)...” (Žic-Fuchs 1991:109).

„ I ...The child walked to the supermarket.

The robot walked towards the spaceship.

⁶ Eugene Nida u knjizi *Componential Analysis of Meaning* obrađuje glagole kretanja u engleskome jeziku.

II The children walked the village streets.

John walked ten miles.

III Peter walked them to the railway station.

Young mothers walked their children to school. ” (Žic-Fuchs 1991: 96–97).

Glagoli kretanja zahtijevaju određene dopune. Žic-Fuchs u svojoj knjizi spominje Bennettovu razliku između lokativnih i direkcionalnih rečenica. „,A function of a locative sentence is to specify where something is located. A directional sentence, on the other hand, describes a change of position.’ ... Direkcionalne rečenice, koje su za našu analizu važne jer pokušavamo sagledati glagole koji svojom semantičkom strukturom nužno impliciraju promjenu mjesta, određene su po Bennettu trima dubinskim padežima (1975:18), i to su I Izvor (*Source*), C Cilj (*Goal*) i P Put (*Path*)” (Žic-Fuchs 1991:99).

Vratimo se sada na gore spomenuta tri sintaktička okruženja glagola *walk*. Prvo sintaktičko okruženje glagola *walk* Žic-Fuchs naziva intranzitivnošću. Obvezatan je jedan od dubinskih padeža: cilj, izvor, put „uz napomenu da se mogu pojaviti i po dva od njih ili čak sva tri.” Rečenice u drugoj skupini naziva prividno prijelaznima „jer se na mjestu objekta nalazi imenička fraza koja označava mjesto” (Žic-Fuchs 1991:100). Takav tip odnosa autorica naziva pseudotranzitivnim. Imeničke fraze uz glagole najčešće označavaju put, ali se mogu dodati i cilj i izvor. Tip odnosa u trećoj skupini naziva tranzitivnim. Subjekti su u ulozi pokretača radnje i entiteti koji se kreću, dok imeničke fraze „s jedne su strane entiteti koji, primaju ili doživljavaju ili trpe djelovanje radnje”, dok su s druge strane „entiteti koji se kreću” (Žic-Fuchs 1991:101). Nuždan je barem jedan od padeža – cilj, put ili izvor. Bez obzira na to što se treće sintaktičko okruženje koje spominje Žic-Fuchs naziva tranzitivnošću, nije riječ o „pravoj” tranzitivnosti. Naime, uspoređujući glagole *walk* i *hit* (koji je prijelazni glagol), Žic-Fuchs zaključuje da postoje određene razlike u odnosima subjekta i objekta. Nadalje govori da takve razlike u stupnju tranzitivnosti Hopper i Thomson „objašnjavaju usporedbom deset različitih svojstava koje tranzitivne rečenice mogu imati...” (Žic-Fuchs 1991:103). Na temelju tih svojstava Žic-Fuchs dolazi do zaključka da su rečenice s glagolom *walk* manje tranzitivne od rečenica s glagolom *hit* jer ih određuje „radnja koja traje neko vrijeme” (1991: 103) i to da „objekt nije u potpunosti zahvaćen samom radnjom” (1991:103). Stoga bi se moglo zaključiti da glagole iz treće skupine karakterizira nizak stupanj tranzitivnosti, odnosno prijelaznosti.

4.

Glagoli koji će ovdje biti analizirani najčešće su, za razliku od glagola kretanja, prijelazni, što znači da imaju objekt u akuzativu.⁷ Dakle, u rečenicama s tim glagolima „predmet biva zahvaćen glagolskom radnjom...” (Silić – Pranj-ković 2005:299). To su objekti koji „označuju predmete koji su izravno uključeni u glagolsku radnju i bez kojih često nema ni same te radnje” (Silić – Pranj-ković 2005:300). Uz objekt kao dio rečeničnoga ustrojstva ti glagoli zahtijevaju i dopune. To su, kao i uz glagole kretanja, priložne oznake u službi kojih dolaze prilozi i prijedložni izrazi u određenim padežima. Glagoli koji se ovdje obrađuju nisu kao glagoli kretanja određeni svim dubinskim padežima koje je Bennett naveo, dakle izvorom, ciljem i putem. Naime, u glagola kretanja subjekt s radnjom počinje od nekoga mjesta i cilj mu je naći se na nekome drugom mjestu. Da bi do toga drugog mjesta došao, potrebno je prijeći određeni put. U glagola ovdje analiziranih put nije toliko značajan koliko je to u glagola kretanja. Težište je na promjeni mjesta objekta. Dio je glagola za koje je relevantan padež izvora, a dio njih zahtijeva samo padež cilja, koji i utječe na pojavljivanje priloga *kamo* uz te glagole. Analizirajući odnos između subjekta i objekta te pretpostavku dubinskih padeža u pojedinim glagola, razaznala su se slična obilježja na temelju kojih bi se ti glagoli mogli svrstati u odgovarajuće skupine.

1. U prvu bi se skupinu svrstali glagoli: *nositi, donijeti, odnijeti, voditi, voziti, dovesti, odvesti*. Uz njih se mogu uvrstiti prilozi i prijedložni izrazi kao priložne oznake koje označavaju izvor kretanja, a odgovaraju na pitanje *odakle?*. Međutim, ni padež izvora ovdje nije toliko značajan koliko je to padež cilja. Usporede li se glagoli *nositi, voditi, voziti* s glagolima kretanja, uvidamo da je značenje tih glagola primarno usmjereno na sam objekt. U rečenicama u kojima se ti glagoli upotrebljavaju uspostavlja se poseban odnos između objekta i subjekta. U tom odnosu subjekt utječe na to da objekt dođe na neki cilj, a to je u ovom slučaju moguće samo ako se i subjekt kreće. U glagola kretanja entitet koji se kreće samo je subjekt i cilj mu je stići nekamo, odnosno postoji mje-

⁷ Analizirajući glagole kretanja, Žic-Fuchs se susrela s činjenicom da su se neki od tih glagola značenjski približili glagolima pokreta i micanja. U značenjskoj sferi glagola pokreta i micanja ti glagoli mogu biti i prijelazni i neprijelazni. Npr. They tramped grapes for wine. The books tottered but didn't fall. S obzirom na to da glagoli koji se obrađuju u ovome radu također imaju značenjsku odrednicu pokreta, moglo bi se pomisliti da bi se naziv glagoli pokreta i micanja mogao odnositi i na njih. Međutim, uviđaju se razlike među tim glagolima. Činjenica koja najviše ide u prilog tomu da se te glagole ne može smatrati glagolima pokreta i micanja jest da glagolima pokreta i micanja (barem u primjerima koje je Žic-Fuchs navela u svojoj knjizi) cilj nije jedan od dubinskih padeža. Uostalom, u njih se i predmeti mogu javiti u ulozi subjekta (kao što je vidljivo iz gore spomenutih primjera), dok to nije slučaj s glagolima u ovome radu.

sto kao cilj i završna točka kretanja. Nasuprot tome, u glagola tipa *nositi*, *voditi*, *voziti* naglasak nije na kretanju subjekta, nego na činjenici da subjekt djeluje na objekt tako da se objektu promijeni mjesto i da se posredstvom kretanja subjekta nađe na nekome mjestu, koje predstavlja završnu točku radnje, a usto i završni položaj objekta. Stoga je u ovome slučaju kretanje subjekta važno samo utoliko što se objekt na nekome drugom mjestu, mjestu cilja, može naći jedino posredstvom kretanja subjekta. Da bi se objekt našao na mjestu cilja, u glagola tipa *nositi*, *donijeti*, *odnijeti* nužno se mora ostvariti fizički kontakt između subjekta i objekta. Međutim, u glagola tipa *voditi*, *voziti*, *dovesti*, *odvesti* između subjekta i objekta ne mora nužno doći do fizičkoga kontakta da bi se objekt našao na drugome mjestu. Kod glagola *voditi* objekt je najčešće imenica koja označava živo biće koje samo može doći do cilja te stoga nije nuždan fizički kontakt da bi se objekti našli na mjestu cilja. Glagol *voziti* podrazumijeva prijevozno sredstvo koje omogućuje subjektu da djeluje na objekt tako da se on nađe na nekome drugom mjestu. U ulozi objekta mogu se pojaviti i imenice kojima se označuju živa bića i imenice kojima se označuju predmeti, ovisno o značenju glagola. U glagola *nositi*, *donijeti*, *odnijeti* objekt je u većini slučajeva imenica kojom se označuje predmet; međutim, i imenica kojom se označuje živo biće može se pojaviti u toj službi, dok su u glagola *voziti*, *voditi*, *dovesti*, *odvesti* u službi objekta pretežno imenice koje označuju živa bića.

Navest ćemo nekoliko primjera kako bismo potvrdili te tvrdnje:

Ona je zastalno držala, da će on njoj jutrom donijeti kavu u postelju...
(J. Kozarac)

Za osam dana vozili su ga na groblje do njegova otca. (J. Matko)

Operu banu rane, Gušić se požuri po kola da bi odveli bana u Čakovec...
(E. Kumičić).

2. Drugoj skupini glagola pripadaju: *spustiti*, *gurnuti*, *metnuti*, *staviti*, *slagati*, *usipati*, *baciti*, *odložiti*, *trpati*, *spremiti*, *smjestiti*...

U tih je glagola relevantan samo padež cilja. Sve se svodi na pokrete subjekta, koji mijenja položaj objektu, a sam ostaje na mjestu. Značenje je tih glagola takvo da promjena mjesta subjekta nije nužna da bi on djelovao na objekt na način da ga pomakne s jednoga mjesta na neko drugo. Obično fizičkim kontaktom ili kakvim posredovanjem subjekt djeluje na objekt tako da mu mijenja mjesto, kojemu je najčešće završni položaj malo pomaknut od početnoga položaja. Uz glagole u drugoj skupini mogu se kao objekti uvrstiti i imenice koje označuju živa bića i imenice koje označuju predmete, ali najčešće su to imenice koje označuju predmete.

Navest ćemo nekoliko primjera:

Najprije je oprala jagode, posula ih šećerom i stavila u hladnjak. (D. Ugrešić)

*Na pregoreno ulje u tavi netko je **bacio** moj novčanik prisvojivši ostatak uštedevine.* (V. Barbieri)

*Taj list kratkog sadržaja **spremila** je duboko u ladicu.* (Janko Matko).

3. U treću bi se skupinu svrstali glagoli kao što su *slati, mamiti, vabiti, usmjeliti, tjerati, uputiti*. I u ovome je slučaju cilj jedini važeći dubinski padež. U tih je glagola riječ o duševnome zahvaćanju objekta te stoga nije ostvaren fizički kontakt između subjekta i objekta. S obzirom na tu činjenicu, subjekt se ne mora i sam kretati ili praviti pokrete da bi djelovao na objekt, već objekt prima, odnosno doživljava radnju i kreće se prema svome cilju. S obzirom na činjenicu da se objekt u ovoj skupini glagola kreće, logičan je zaključak da su u službi objekta živa bića. To je najčešće tako, ali npr. možemo i paket slati nekamo, pa se daje izvesti zaključak da su objekti u ovoj skupini pretežno živa bića.

Navest ćemo nekoliko primjera kao potvrdu navedenim tvrdnjama:

*...peče ju nešto u duši, gdje se gorke i crne slutnje križaju, a zlatna mjesečina **mami** ju u nepoznate krajeve...* (E. Kumičić)

*To vi mene **tjerate** u bircus, a ja volim da stojim kod kuće.* (M. Begović).

4. Mogla bi se izdvojiti još jedna skupina glagola koji pripadaju gore navedenim prijelaznim glagolima, a to su oni „... koji izriču tvarno ili duševno zahvaćanje kakva predmeta koji se pritom ne mijenja” (Katičić 1986:86). Samo su neki od tih glagola u toj skupini oni koji odgovaraju opisu što slijedi. To su *bosti, udariti, poljubiti*. Ti su glagoli specifični po tome što objektima ne mijenjaju mjesto, bez obzira na to što su fizički zahvaćeni njihovom radnjom. Značenjska odrednica tih glagola nije kretanje objekta, nego pokret i micanje subjekta, a sam je objekt onaj koji prima, odnosno trpi radnju. I ovdje je relevantan dubinski padež cilja i iz tog se razloga uz te glagole uvrštavaju prilozi i prijedložni izrazi kao priložne oznake koje znače cilj radnje. U toj su skupini u službi objekta u većini slučajeva imenice kojima se označuju živa bića, no mogu se pojaviti i imenice kojima se označuju predmeti.

Evo nekoliko primjera koji potvrđuju te tvrdnje:

*Morao me taj lopov čvrsto **udariti** u trbuh kada me tako boli – namrgodi se mokri.* (A. Kovačić)

*Ja sam se svladao i **poljubio** ju u čelo...* (V. Novak)

Uviđamo da je u nekih glagola riječ o kretanju subjekta s ciljem da bi objektu promijenio mjesto, kao što je slučaj s prvom skupinom, u nekih samo o kre-

tanju objekta koji od subjekta prima radnju, što je značajka treće skupine, dok se u glagola druge i četvrte skupine radnja svodi na pokrete i micanje (objekta ili subjekta). Međutim, svima je zajednički dubinski padež cilja, koji je i glavni razlog pojavljivanja priloga *kamo* u pitanjima, za razliku od priloga *gdje*.

5.

Ovisno o značenju glagola, upotrebljava se prijedložni izraz u određenome padežu, a u kojem će to padežu biti, ovisi o aktualizaciji glagolskoga značenja kojemu određeni padež odgovara svojim značenjem. Dativ je padež koji pretpostavlja ciljnu usmjerenost neke radnje koja nije granična (Pranjeković 2001: 12). Akuzativ za razliku od dativa izražava značenje cilja kao granice radnje (Silić – Pranjeković 2005:223). Različiti su i oblici izricanja priložne oznake cilja kretanja i mjesta na kojemu se netko nalazi. Najčešće se oboje izriče prijedložnim izrazima. Razlike su najuočljivije na primjerima. Ako je riječ o cilju kretanja, najčešći su prijedlozi *k*, *u*, *na*, *među*. Prijedlogu *k* odgovara dativ, dok prijedlozima *u*, *na* i *među* odgovara akuzativ. Rečenice s prijedlogom *k* moguće su i bez toga prijedloga. Potpuno je ovjerena rečenica *Idem baki* uz rečenicu s uvrštenim prijedlogom *k*: *Idem k baki*. Priložna oznaka uz glagole prve skupine, dakle *nositi*, *donijeti*, *odnijeti*, *voditi*, *voziti* češće se izriče imenicom u dativu, a rjeđe prijedložnim izrazom *k* + imenica:

*Izdjeljao drvodjelja još istoga večera toporište i **odnio** ga sutradan dvorsko-me.* (I. B. Mažuranić)

*Smanjim brigadama normu tako da su radišnije **nosile** kući pet kruhova...* (I. Aralica).

U i *na* vrlo su česti prijedlozi u prijedložnim izrazima uz te glagole, dok je prijedlog *među* rijedak:

*Majka je baš **nosila** na sto jelo i ono malo vode, primljene krišom od kaptana...* (V. Nazor)

*Majka je **vodila** u krevet najmlađu sestru i brata; starije su sestre pospremale sto; ja sam sjedio pokraj vrata.* (V. Nazor).

Za većinu su glagola u drugoj skupini uobičajeni prijedlozi *u*, *na* i *među*, dok je prijedlog *k* rjeđi:

*...**gurnuo** je nogom u samostan šesnaestogodišnju Barbaru Julijanu...* (E. Kumičić)

*Njegova je košulja bila na divanu, no Sabina je **bacila** na nju svoje bijele donje haljine.* (E. Kumičić)

...*skinula vjenčani prsten – koji nije nikad skidala s prsta – i stavila ga među stranice knjige, koju je čitala.* (M. Begović).

Svi spomenuti prijedlozi mogu se u sklopu prijedložnih izraza dodati glagolima treće skupine:

Mnogi su, poznavajući slabe strane banove, mjesto da idu sami, slali k njemu svoje mlade, liepe supruge... (J. E. Tomić)

...*a s druge počele su razne gospođe da ga pozivaju i mame u svoje stanove...* (M. Begović)

Kad su te tjerali na frontu, onda je bilo dosta i lokomotiva i vagona i mjesta u vagonima... (M. Begović).

Glagoli iz četvrte skupine slažu se najčešće s prijedlogom *u*:

...*a treći ga, njoj naočigled, ubo nožem u leđa.* (N. Fabrio)

Konšin sin mi je oteo dvobanicu i udario me šakom u leđa. (M. Begović).

Mjesto se radnje također izriče prijedlozima *u*, *na*, *među*, s time da se prijedlozi *u* i *na* u tom slučaju slažu s lokativom, dok se *među* slaže s instrumentalom.

Osim što su s obzirom na cilj i mjesto u pridruživanju značenjski različitim skupinama glagola značenjski razlučeni mjesni prilozi *kamo* i *gdje*, razlučeni su i padeži unutar kojih se uz te glagole izriču priložne oznake cilja i mjesta. Dativ i akuzativ imaju značenje koje se izražava glagolima kretanja i glagolima koji su ovdje bili analizirani, dakle značenjsku odrednicu cilja, dok je lokativ, kao padež kojemu je značenje prostorno, predodređen za označavanje statičnoga mjesta ili okvira unutar kojega se radnja odvija. Glagolima kretanja, a onda i glagolima koji se analiziraju u ovome radu, odgovaraju dativ i akuzativ, dok glagolima kojima je značenje neko mjesto najčešće odgovara lokativ.

Osim što se cilj kretanja i mjesto izriču prijedložnim izrazima, izriču se i priložima, koji također odgovaraju na pitanje *kamo?*. To su najčešće mjesni prilozi *tamo*, *onamo*, *ovamo*, *nekamo*, *drugamo*, *van* itd. Njih se mora razlikovati od mjesnih priloga za izražavanje mjesta, odnosno prostornog okvira vršenja radnje, a to su *ovdje*, *ondje*, *negdje*, *nigdje*, *tu*, *vani* itd. Izvor kretanja ili pokreta kao značenjska odrednica glagola kretanja i analiziranih glagola također se izriče prijedložnim izrazom ili prilogom. To se značenje izražava genitivom, koji u tome slučaju najčešće dolazi s prijedlozima *iz* i *s*:

Onaj bistri zimski zrak mamio ju je iz kuće, ona je već osjećala njegov svježi cjelov, njegovo studeno draganje. (E. Kumičić)

Otvorili su pivnicu i nosili iz nje na škafove najbolje vino... (J. E. Tomić)

*I kao u nekom ludilu stane **bacati** knjige sa stola.* (Ks. Š. Đalski).

Prilozi sa značenjem izvora kretanja ili pokreta jesu: *odavde, odande, otud, niodakle...*

6.

Analiza glagola koji su bili predmet ovoga rada napravljena je u usporedbi s glagolima kretanja upravo zbog činjenice što i jedni i drugi imaju značenje sadržaj koji se može tumačiti kao odgovor na pitanje postavljeno prilogom *kamo*. Analizom je ustanovljeno da su glagoli kretanja većinom neprijelazni, dok su glagoli koji se ovdje analiziraju prijelazni. Na temelju činjenice o kretanju ili pokretima subjekta i objekta te uključenosti pojedinih dubinskih padeža kao dopuna glagolima razvrstali smo glagole u četiri skupine. Pošli smo od pretpostavke da u tim skupinama variraju dubinski padeži – izvor, put i cilj. Zapravo, cilj je konstanta u sve četiri skupine, dok je izvor kao dubinski padež, koji za naše razmatranje nije toliko važan, svojstven prvoj skupini glagola. Dubinskim padežom puta kao irelevantnom činjenicom za te glagole nismo se bavili.

Subjekt koji se kreće važna je činjenica prve skupine, jer promjena mjesta objekta i ovisi jedino o njegovu kretanju i među njima je najčešće ostvaren fizički kontakt. U drugoj i trećoj skupini kretanje subjekta nije relevantno, nego je bitna promjena mjesta objekta. U drugoj skupini subjekt mijenja mjesto objektu tako da obično ostvaruje fizički kontakt s njim, dok treću skupinu obilježava duševno zahvaćanje objekta. Radnja četvrte skupine glagola svodi se na pokrete subjekta s ciljem djelovanja na objektu, koji trpi radnju na način da je ostvaren fizički kontakt subjekta i objekta.

U službi priložnih oznaka uz analizirane glagole dolaze prilozi i prijedložni izrazi u određenim padežima. Dativ i akuzativ pretpostavljaju ciljnu usmjerenost radnje, s tom razlikom što dativ izražava ciljnu usmjerenost koja nije granična, a akuzativ onu koja jest. Lokativ, nasuprot tome, označuje mjesto i najčešće dolazi kao dopuna glagolima mirovanja.

Dakle, značenjska odrednica cilja kretanja ili pokreta glavni je pokazatelj da se glagoli analizirani u ovome radu povezuju s prilogom *kamo*, a ne s prilogom *gdje*.

Literatura:

- BARIĆ, EUGENIJA i dr. 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine.
- JURČEVIĆ, IVAN 1997. Iz sintakse starohrvatskoga glagola. *Riječ*, 2, Rijeka, 48–53.
- KATIČIĆ, RADOSLAV 1986. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Globus.
- PRANJKOVIĆ, IVO 2001. *Druga hrvatska skladnja. Sintaktičke rasprave*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- RAGUŽ, DRAGUTIN 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- Rječnik hrvatskoga jezika* 2000. uredio Jure Šonje. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga.
- SILIĆ, JOSIP; IVO PRANJKOVIĆ 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- ŽIC-FUCHS, MILENA 1991. *Znanje o jeziku i znanje o svijetu*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za opću lingvistiku i orijentalne studije, Biblioteka SOL.

Transitive verbs with semantics of goal

Abstract

The paper analyses transitive verbs which are used in questions formed by question word *kamo*. These verbs are compared to the verbs of motion. The author attempts to explain why the adverb *kamo* appears with this class of verbs instead of adverb *gdje*. The conclusion drawn from this research is that the semantics of goal is the main indicator that the adverb *kamo* must be used.

Ključne riječi: prilozi *kamo* i *gdje*, značenjska odrednica cilja kretanja ili pokreta, glagoli kretanja

Key words: adverbs *kamo* and *gdje*, semantics of goal of motion, verbs of motion